

Forord

Kirkegårdskultur i covid-19's skygge

Er der noget så skønt som at gå rundt og glæde sig til, at noget fantastisk skal ske? Som det fremgår af årsskriftets forord sidste år, så havde bestyrelsen store forventninger til årsmødet 2020, hvor foreningens 100-års jubilæum skulle fejres sammen med medlemmerne. Invitationerne var sendt ud, hotellet var reserveret, maden og champagnen var bestilt, foredrags- og oplægsholdere var inviteret, udflugten tilrettelagt med frokost og besøg på spændende kirkegårde. Forventningens glæde var stor, meget stor.

Så ramte covid-19-hammeren! Den 11. marts lukkede Danmark ned, og vi frygtede med det samme for konsekvenserne for årsmødet. Frygten blev til den barske realitet, at vi måtte aflyse årsmødet. Pandemien fik således store konsekvenser for foreningen, men her delte vi skæbne med mange andre foreninger. Også vi måtte indse, at en så ondskabsfuld pandemi fik stor indvirkning på foreningens arbejde og økonomi. Bestyrelsen fik dog klaret dramaet omkring aflysningen og fik flyttet generalforsamling og årsmøde, som blev afholdt i august, om end i en noget skrabet udgave. Foreningen valgte at holde jubilæumsfesten i 2021, hvor mulighederne for at forsamles forhåbentlig er bedre. I stedet afholdt vi et lille, men fint miniseminar på vores årsmøde i forbindelse med generalforsamlingen, der satte fokus på pandemiens betydning for begravelser og kirkegårde.

Det er højst bemærkelsesværdigt, at det forsamlingsforbud, der i foråret ramte vores forening såvel som alle andre i Danmark så hårdt, kun havde en eneste undtagelse, nemlig forsamlinger i forbindelse med begravelser. Denne enestående undtagelse understreger, at afskeden med de døde i det danske samfund principielt anerkendes som noget, der til enhver tid er af helt afgørende værdi. I realiteten oplevede mange efterladte dog, at de måtte afholde begravelser med deltagelse af langt færre mennesker, end de kunne have ønsket sig. For mens forsamlingsforbuddet ikke omfattede begravelser, så satte afstandskrav og pladsforhold i praksis en betydelig begrænsning for deltagerantallet.

Jubilæumsårs mødet i Svendborg måtte udsættes til 2021 grundet covid-19.

Foreningen til Fremme af Kirkegaardskultur i Danmark

er en Sammenlutning af interesserede Borgere med det Formaal at søge oparbejdet en større Sans og Interesse for Kirkegaardsforhold her i Landet, saaledes at Landets Kirkegaarde baade i æstetisk, teknisk og hygiejnisk Henseende kan komme paa Højde med Tidens Fordringer.
(Som Medlem optages saavel enkelte Personer som Kirkegaardsbestyrelser, Menighedsraad og Foreninger. Aarskontingentet er for Enkeltpersoner 4 Kroner, Menighedsraad og Kirkegaardsbestyrelser betaler 1 Krone for hvert Medlem, Raadet eller Bestyrelsen heller, for kommunale Kirkegaardsbestyrelser er Kontingentet dog fastsat til 15 Kroner.

V O R E K I R K E G A A R D E

der redigeres af E. ERSTAD-JØRGENSEN, er Foreningens Organ. Det udkommer to Gange aarlig (Marts og November) og tilsendes alle Medlemmer portofrit. Menighedsraad og Kirkegaardsbestyrelser samt Foreninger faar dog for det ordinære Kontingent kun et Eksempplar, der tilsendes Formanden. Ønskes flere Eksemplarer, kan disse erholdes mod et Tillegskontingent af 1 Krone pr. Aargang (to Hefter), heri indbefattet Porto til Forsendelse.

Indmeldelse i Foreningen sker til Sekretariatet:
MEJLGADE 16 · AARHUS

Annonce i 1. udgaven af "Vore Kirkegaarde" fra 1923

UDSAT
ÅRSMØDE
2020
JUBILÆUM
100 ÅR

INVITATION TIL SVENDBORG

"Bisættelsen er kun for inviterede", kom der nu til at stå i mange dødsannoncer, hvilket man nemt kan forestille sig må have forårsaget sorg og stor skuffelse hos de forsmåede familiemedlemmer og venner. Gravøl og mindehøjtideligheder blev ofte udsat til senere, uden at man kunne definere, hvad ordet "senere" indebar. Redaktionen gætter på, at mange, grundet covid-19-situationens langvarighed, stadig ikke har fået afholdt de mindesammenkomster, der blev stillet vennerne i udsigt. Vi har imidlertid også bidt mærke i, hvordan nogle pårørende kreativt har forsøgt at overkomme vanskelighederne. De fandt på at lave videooptagelser af højtideligheder i kirke og på kirkegårde, så familie og venner, der brutalt blev udelukket på grund af reglerne, alligevel kunne være med på afstand.

Vi har mistet min elskede mand,
vores far, morfar og svigerfar

* 5. november 1937

er sovnet ind på sygehus

Billund, den 1. maj 2020

Bisættelsen finder sted fra

torsdag den 7. Maj kl 14.00

På grund af Covid 19 er højtideligheden kun for nærmeste familie og indbudte. Der vil senere blive afholdt mindesamvær når vi igen må samles.

Dødsannonce fra foråret 2020,
hvor mange højtideligheder
måtte tilpasses eller udsættes.

Mens en begravelseshøjtidelighed finder sted et bestemt her og nu, så er det aldrig for sent at sige farvel på kirkegården, her er tiden sat i stå. Ved graven kan enhver, der har brug for det, til enhver tid opsøge den døde og tage afsked. Og sådan vil det også være for alle, der i coronatiden har været udelukket fra at deltage i en begravelse.

At kirkegården er et særligt værdifuldt rum, er i det hele taget blevet tydeligt på mange måder under coronapandemien. Når det var uforvarligt at samles med familie og venner i hjemmet, kunne man mødes på spadsereture – på behørig afstand naturligvis, og her blev også kirkegårdene besøgt af mange, da familien Danmark gik ud i forårssolen, der måske skinnede lidt klarere grundet den mindre forurening, nedlukningen også medførte. Da børnehaver og folkeskoler genåbnede i midten af april, kunne undervisningen ikke foretages som normalt, fordi der ikke måtte være for mange elever i de enkelte klasseværelser, og skolerne stod derfor med et kæmpe pladsproblem. Heldigvis var vi benådet med et solfyldt og tørt forår, så megen undervisning blev simpelthen flyttet ud i naturen og også ud på kirkegårdene. Det var ikke blot naturfag og historie, der stod på programmet i den friluftsendervisning, der fandt sted på kirkegårdene, men også matematik (statistik), med udgangspunkt i kirkegårdenes gravminder. Det blev anskuelsesundervisning fjernt fra fortidens undervisningsmetoder med støvede tavler i indeklemt klasseværelser. Mon ikke friluftsendervisning og kirkegårdenes kulturelle tilbud vil fylde mere i skoleskemaet, også når covid-19 en dag er bekæmpet?

Trods samfundets nedlukning er der masser af emner at beskæftige sig med inden for kirkegårdskultur, og igen i år har flere forfattere været villige til at bidrage til årsskriftet. De problemstillinger, kirkegårdene er udfordret af, har ændret sig markant siden Foreningen for Kirkegårdskultur blev stiftet for 100 år siden. Pladsproblemer handlede dengang om for lidt plads, men kremering blev siden en så effektiv løsning herpå, at pladsproblemer i dag i stedet oftest handler om for meget plads. Men det er ikke kun begravelsesformen, der har ændret sig markant de sidste 100 år, det har den befolkning, kirkegårdene skal være begravelsesplads for, i høj grad også. En udfordring er dog den samme, nemlig økonomien. I redaktionen oplever vi, at udfordringerne for kirkegårdene vokser, men også, at der er en stigende erkendelse heraf og lyst til at forsøge at løse dem. I denne proces ser Foreningen for Kirkegårdskultur det som sin sær-

lige opgave at være med til at sikre den rette balance mellem forandring og bevaring. Med dette årsskrift håber vi i redaktionen at kunne bidrage til at stimulere en fortsat debat om denne balance.

Årsskriftet indledes med formandens, Elof Westergaards, årsberetning, hvor temaet naturligt nok er covid-19 og dens indflydelse på kirkegårdskulturen. Desuden udtrykker formanden bekymring for de stigende udgifter for brugerne af kirkegården og de uheldige konsekvenser, dette kan medføre for kirkegårdskulturen.

Med udgangspunkt i den aktuelle pandemi holdt Jens Zorn Thorsen et oplæg ved årsmødet i Horsens i august om dens konsekvenser for kirkegårdene, et oplæg, der er omdannet til en artikel.

Leif Arffmann beskæftiger sig med de religiøse mindretals brug af og indflydelse på kirkegårdskulturen og peger på vigtigheden af, at man på trods af forskelligheder i religiøse og a(anti)religiøse holdninger fastholder den danske tradition for, at kirkegården er et fælles rum.

Samme tema behandler Elof Westergaard, men med fokus på det danske regelsæt omkring den flerkulturelle begravelsesplads, og forfatteren udtrykker ønsket om, at danske borgere, så forskellige vi end er, sammen kan ligge i fælles jord, når vi trods alt indånder den samme luft.

Mogens Bjørn Andersen påtaler manglende samarbejde og kommunikation mellem de administrative og kirkegårdsfaglige instanser, og Lise Hindsholm fortæller om, hvorledes udviklingen på kirkegårdene ser ud fra en provsts synspunkt. To artikler, der kan læses hver for sig og i sammenhæng.

”Der skal være valgmulighed mellem forskellige gravsteds typer, og der skal være stor frihed for brugerne til at indrette gravstederne.” Det synes tidligere kirkegårdsleder Jens Dejgaard Jensen, der i sin artikel argumenterer for dette synspunkt.

Rasmus Kjærboe fortæller om *Mindelunden i Ryvangen* og dens historiske og kulturelle forvandling fra monument til institution. Det er en ændring, der er en naturlig følge af, at antallet af Mindelundens oprindelige brugere, modstands-

folk og pårørende til de faldne modstandsfolk, efterhånden udgør en meget lille skare, hvorfor at behovet for en formidling af Mindelundens baggrundshistorie er stigende.

Inge Kallestrup fortæller om et nyt spændende initiativ på kirkegården i Silkeborg, en såkaldt kirkegårdscafé, hvor brugerne en gang om ugen over en kop kaffe med kage kan tale med andre brugere, frivillige og evt. kirkegårdens ansatte om forholdene på kirkegården m.m.

Et andet spændende initiativ, en såkaldt terapihave, er ved at blive anlagt på Vestre Kirkegård i København. Om baggrunden for dette initiativ og dets udførelse fortæller Stine Helweg i sin gennemgang af projektet.

John V. Jensen anmelder Klaus Bertelsens nye bog, *Tavs som graven*, om udvalgte gravsteder fra Anden Verdenskrig på Aarhus Nordre og Vestre Kirkegårde.

Endelig er der referat fra generalforsamlingen og glimt fra det lille årsmøde i august.

Vi håber, at foreningens medlemmer vil have glæde og fornøjelse af årsskriftet.

Redaktionen